

U t s t ø t t e p o l i t i f o l k .

Ulovligheten av medlemskap i N.S. ble fastsatt av Høyesterett 9. august 1945 i sak mot en dødsdømt torturist som 6. desember 1940 frivillig meldte seg inn og hadde vært et aktivt medlem. Eidsivating lagmannsrett uttalte i sin dom 16. juli 1945 at "innmeldelse og medlemskap i N.S. etter 8. april 1940 må karakteriseres som bistand til fienden i råd og dåd", ved Quislings opptreden gikk N.S. over fra å være et alminnelig politisk parti til å bli en organisasjon som støttet fienden. I Høyesterett var 7 dommere enig i at medlemskapet gikk inn under straffelovens § 86 (landssvik), men dommer Alten ^disjerterte (Norsk Retstidende, 1945 s. 18):

"Partiorganisasjonen som helhet var uten tvil en sterk støtte for ledernes samarbeid med fienden, men de nevnte handlinger av tiltalte har ikke hatt annen følge enn at partiet har fått et enkelt nytt medlem. De kan ikke inneholde en medvirkning til forræderiforbrytelser som allerede var utført, og de har en så fjern og indirekte sammenheng med ledernes fortsatte forbrytelse virksomhet at det etter min mening ikke ville være rimelig å regne dem som medvirkning".

Dommerne Fougner, Larsen og Hanssen var enig med Alten.

I en sak om erstatningsplikt for et frivillig, men passivt medlem var det også dissens i Høyesterett 8. september 1945. Dommer Fougner uttalte bl. a. (Retstidende s. 56):

"Jeg ser det imidlertid slik at det ville betegne avgjort brudd med hittil gjeldende alminnelige erstatningsprinsipper om man påla hvert enkelt, også helt passivt medlem av Nasjonal Samling en plikt til å erstatte all skade forvoldt ved partiets rettsstridige styre av landet eller ved partiets eller dets organers rettsstridige handlinger i øvrige handlinger som det passive medlem ikke ⁱ minste måte har deltatt i eller tilskynnet til - - - - - Og fra et i alminnelige erstatningsregler begrunnet en blokk - ansvar for også de passive N.S.-medlemmer for de økonomiske følger av organisasjonens eller dens tilknyttede

m . fl.s overgrep, tar jeg avstand".

Heri var dommerne Alten og Hanssen enig, men 8 dommere fastslo erstatningsplikt for passive medlemmer.

Når det i Høyesterett var dissenser med hensyn til frivillige medlemmers strafferettslige og økonomiske ansvar, må det være tillatt for en legmann å nære tvil om rettferdigheten av rettslige eller administrative inngrep overfor ufrivillige medlemmer som lot seg skremme inn, men ellers var passive. Hit hører en del embetsmenn og adskillige underordnede tjenestemenn som meldte seg inn før forbudet av 1942, de fleste i oktober, november og desember 1940. Jeg har fra 1945 især fått opplysninger om underordnede politifolk,² og da jeg fant to høyesterettsdommer av 29. november 1947 urettferdige, har jeg skaffet meg inngående opplysninger om disse dommer som fører til at en gruppe på 80 tjenestemenn mister sine stillinger. Av plasshensyn kan jeg bare gå inn på hovedpunktene.

25. september 1940 avsatte Reichskommissar Terboven administrasjonsrådet og oppnevnte de kommisariske statsråder, deriblant Jonas Lie som sjef for et nyopprettet politidepartement. Med hensynsløs pågåenhet søkte han å drive alle politiets embeds- og tjenestemenn inn i N.S.

Bergens politikorps ga først etter, Eilåfsen som ble ulovlig henrettet i 1948, var da ansatt i Bergen og meldte seg inn, - jeg nevner ^{ikke} dette som nedsettende for denne martyrs minne, men hvis han ikke var blitt drept, ville også han da senere blitt avsatt som uverdigg?

Oslo og Aker politi ble slått sammen med Askvig som sjef, han ble presset inn i N.S. av Jonas Lie og Riisnæs. Av embedsmennene gikk 23 (42,6 prosent) inn, av tjenestemennene gikk i Aker 55 (91,7 pst.), i Oslo 108 (79,4 pst.) av ordensavdelingen ^{og} 30 (54,5 pst.), av kriminalavdelingen inn. Gross sine feil hadde Askvig stor innflytelse på politistyrken i Aker, og det er sikkert grunnen til at over ni tiendedeler av tjenestemennene der meldte seg inn. Man har rett til å stille ^{stærkest} krav til embedsmennene med deres juridiske utdannelse, men det synes ikke som om de våget å stive tjenestemennene opp. Så skarp som disiplinen er i politiet, ville det nesten virket

som en demonstrasjon om tjenestemennene hadde nektet når deres nærmeste overordnede gikk inn i stor utstrekning.

Det blir nå framholdt at nektelse som regel ikke førte til avskjed, men i november - desember 1940 da de fleste innmeldelser fant sted, var det ikke så lett å forutse følgene, - man bør huske hvordan stemningen da var. I hvert fall var innmeldelse dengang ikke ulovlig. Dette skal uttrykkelig være påpekt i politilembedsmennenes hemmelige overlegning.

For krigens varighet og utfall hadde det ikke spor av innflytelse hvor mange medlemmer N.S. hadde. Når Jonas Lie søkte å innlemme politiet, var den egentlige hensikt å gi tyskerne høyere forestillinger om partiets innflytelse, men dets virkelige styrke ble ikke øket. Det er derfor en urimelig overvurdering når domstolene nå hevder at politifolkene gjennom sin innmeldelse hjalp tyskerne (kfr. dommer Alten's dissens).

Ved vurderingen av den enkelte politimanns holdning bør hovedvekten bli lagt på om han gjorde sin plikt etter lov og reglement som de var før 9. april 1940, og ikke på eventuelt medlemskap.

Jødeforfølgelsen hørte til okkupasjonstidens verste forbrytelser. Alle norske politifolk burde ha nektet å delta i den, uansett følgene for dem selv. Enhver som medvirket i arrestasjonen av jødene, bør fjernes fra politiet, - det er et langt bedre kriterium på uverdighet.

Adskillige medlemmer av N.S. hjalp motstandsgruslen. Ved aksjonen 16. august 1943 ble 45 polititjenestemenn i Oslo og Aker arrestert og ~~REKKE~~ sendt til Tyskland, av dem hadde 19 (42,2 pst.) vært medlemmer. Etter hjemkomsten ble en del av dem suspendert uten lønn, men de er forhåpentlig senere blitt godkjent. Oppholdet i Tyskland bør være straff nokk.

Den gruppe jeg har særlige opplysninger^{er} teller vesentlig eldre folk - politibetjenter, overkonstabler o.s.v. Da det ikke er anlagt straffesak mot dem, kan det ikke ha vært annet å utsette på dem enn selve medlemskapet. Derfor ville myndighetene ha dem "utrenset". Som prøve ble det anlagt sak mot 6 ved Oslo byrett, som frikjente 5, men etter anke dømte Høyesterett alle 6 til tap av stillingene.

Førstvoterende i den ene sak (l. nr. 454) dommer ^{PROG} Krøg uttalte 29. november 1947 at det ikke om noen av partene "er fremkommet opplysninger som kan gi anledning til tvil om deres nasjonale sinnelag eller holdning, når det bortsees fra deres innmeldelse i N.S. og fortsettelsen av deres medlemskap der". "Etter deres forklaringer må jeg gå ut fra at dette overveieende var motivert i deres frykt for å miste sine stillinger og derved komme på bar bakke og alene i mindre grad av ønsket om å gjøre sitt til for å motarbeide en kommende nasifisering av politiet. Men i en krig hvor landets skjebne sto på spill var de ikke berettiget til å la personlige hensyn være avgjørende for sin handlemåte. De måtte forstå at de derved gikk fiendens erend".

Det er ^{sa} billig å stille den ideale fordring til småkårsfolk med forsørgelsesplikt, - jeg ser deres frykt for utkonret som en formildende, ikke som en skjerpene omstendighet. Men navnlig avviser jeg påstanden om at deres innmeldelse i N.S. hjalp tyskerne det bitterste gran. ^{fra} 6 andre dommere sluttet seg til førstvoterende, bare Thomas Honnave dissenterte og fant at en ordensstraff kunne være tilstrekkelig. En annen tilsvarende sak fikk samme utfall. Disse to ^{to} høyesterettsdommer avgjorde hele gruppens skjebne.

2. desember 1947 var jeg til stede i et møte hvor advokaten gjorde rede for stillingen. Bitterheten og håpløsheten hos disse gamle politifolk gjorde et smertelig inntrykk. Enkelte har fått pensjon, men det var da ennå ikke avgjort om de skal få samme dyrtidstillegg som andre pensjonister.

Disse 80 politifolk har nå en gjennomsnittsalder av vel 52 år og en gjennomsnittlig tjenestetid i politiet av vel 27 år (i 1940 altså 45 års alder og 20 års tjenestetid).

Deres lange tjenestetid og deres opprykning til høyere stillinger viser at det ikke tidligere kan ha vært noe alvorligt å utsette på dem, - de fleste har sikkert rent rulleblad, frasett det passive medlemskap.

For disse tilårskomne folk er det som regel vanskelig å få nye stillinger, Lærere og andre offentlige tjenestemenn har også mistet sine still-

linger fordi de lot seg skremme inn i N.S.

Selv om man finner å burde stille strenge krav, kan man være mild i sin dom over svake sinn. Det glemte Londonregjeringen da den gjorde det passive medlemskap før forbudet straffbart, og det glemte desverre også de dommere som godkjente denne anordning som positiv rett i Norge.

U t s t ø t t e p o l i t i f o l k .

Ulovligheten av medlemskap i N.S. ble fastsatt av Høyesterett 9. august 1945 i sak mot en dødsdømt torturist som 6. desember 1940 frivillig meldte seg inn og hadde vært et aktivt medlem. Eidsivating lagmannsrett uttalte i sin dom 16. juli 1945 at "innmeldelse og medlemskap i N.S. etter 8. april 1940 må karak^{et}iseres som bistand til fienden i råd og dåd", ved Quislings opptreden gikk N.S. over fra å være et alminnelig politisk parti til å bli en organisasjon som støttet fienden. I Høyesterett var 7 dommere enig i at medlemskapet gikk inn under straffelovens § 86 (landssvik), men dommer alten ^ddisenterte (Norsk Retstidende, 1945 s. 18):

"Partiorganisasjonen~~en~~ som helhet var uten tvil en sterk støtte for ledernes samarbeid med fienden, men de nevnte handlinger av tiltalte har ikke hatt annen følge enn at partiet har fått et enkelt nytt medlem. De kan ikke inneholde en medvirkning til forræderiforbrytelser som allerede var utført, og de har en så fjern og indirekte sammenheng med ledernes fortsatte forbryterske virksomhet at det etter min mening ikke ville være rimelig å regne dem som medvirkning".

Dommerne Fougner, Larsen og Hanssen var enig med Alten.

I en sak om erstatningsplikt for et frivillig, men passivt medlem var det også dissens i Høyesterett 9. september 1945. Dommer Fougner uttalte bl. a. (Retstidende s. 56):

"Jeg ser det imidlertid slik at det ville betegne avgjort brudd med hittil gjeldende alminnelige erstatningsprinsipper om man påla hvert enkelt, også helt passivt medlem av Nasjonal Samling en plikt til å erstatte all skade forvoldt ved partiets rettsstridige styre av landet eller ved partiets eller dets organers rettsstridige handlinger i øvrige handlinger som det passive medlem ikke ⁱminste måte har deltatt i eller tilskynnet til - - - - - Og fra et i alminnelige erstatningsregler begrunnet en bloc - ansvar for også de passive N.S.- medlemmer for de økonomiske følger av organisasjonens eller dens tilknyttede

m . fl.s overgrep, tar jeg avstand".

Heri var dommerne Alten og Hanssen enig, men 8 dommere fastslo erstatningsplikt for passive medlemmer.

Når det i Høyesterett var dissenser med hensyn til frivillige medlemmers strafferettslige og økonomiske ansvar, må det være tillatt for en legmann å nære tvil om rettferdigheten av rettslige eller administrative inngrep overfor ufrivillige medlemmer som lot seg skremme inn, men ellers var passive. Hit hører en del embetsmenn og adskillige underordnede tjenestemenn som meldte seg inn før forbudet av 1942, de fleste i oktober, november og desember 1940. Jeg har fra 1945 især fått opplysninger om underordnede politifolk,^X og da jeg fant to høyesterettsdommer av 29. november 1947 urettferdige, har jeg skaffet meg inngående opplysninger om disse dommer som fører til at en gruppe på 80 tjenestemenn mister sine stillinger. Av plasshensyn kan jeg bare gå inn på hovedpunktene.

25. september 1940 avsatte Reichskommissar Terboven administrasjonsrådet og oppnevnte de kommisariske statsråder, deriblant Jonas Lie som sjef for et nyopprettet politidepartement. Med hensynsløs pågåenhet søkte han å drive alle politiets embeds- og tjenestemenn inn i N.S.

Bergens politikorps ga først etter, Eilåfsen som ble ulovlig henrettet i 1943, var da ansatt i Bergen og meldte seg inn, - jeg nevner ^{ikke} dette som nedsettende for denne martyrs minne, men hvis han ikke var blitt drept ville også han da senere blitt avsatt som uverdigg?

Oslo og Aker politi ble slått sammen med Askvig som sjef, han ble presset inn i N.S. av Jonas Lie og Riisnæs. Av embedsmennene gikk 23 (42,6 prosent) inn, av tjenestemennene gikk i Aker 55 (91,7 pst.), i Oslo 108 (79,4 pst.) av ordensavdelingen ^{og} 30 (54,5 pst.), av kriminalavdelingen inn. Tross sine feil hadde Askvig stor innflytelse på politistyrken i Aker, og det er sikkert grunnen til at over ni tiendedeler av tjenestemennene der meldte seg inn. Man har rett til å stille ^{stengest} krav til embedsmennene med deres juridiske utdannelse, men det synes ikke som om de våget å stive tjenestemennene opp. Så skarp som disiplinen er i politiet, ville det nesten virket

som en demonstrasjon om tjenestemennene hadde nektet når deres nærmeste overordnede gikk inn i stor utstrekning.

Det blir nå framholdt at nektelse som regel ikke førte til avskjed, men i november - desember 1940 da de fleste innmeldelser fant sted, var det ikke så lett å forutse følgene, - man bør huske hvordan stemningen da var. I hvert fall var innmeldelse dengang ikke ulovlig. Dette skal uttrykkelig være påpekt i politiembetsmennenes hemmelige overlegning.

For krigens varighet og utfall hadde det ikke spor av innflytelse hvor mange medlemmer N.S. hadde. Når Jonas Lie søkte å innlemme politiet, var den egentlige hensikt å gi tyskerne høyere forestillinger om partiets innflytelse, men dens virkelige styrke ble ikke sket. Det er derfor en urimelig overvurdering når domstolene nå hevder at politifolkene gjennom sin innmeldelse hjalp tyskerne (kfr. dommer Alten's dissens).

Ved vurderingen av den enkelte politimanns holdning bør hovedvekten bli lagt på om han gjorde sin plikt etter lov og reglement som de var fgr 9. april 1940, og ikke på eventuelt medlemskap.

Jødeforfølgelsen hørte til okkupasjonstidens verste forbrytelser. Alle norske politifolk burde ha nektet å delta i den, uansett følgene for dem selv. Enhver som medvirket i arrestasjonen av jødene, bør fjernes fra politiet, - det er et langt bedre kriterium på uverdighet.

Adskillige medlemmer av N.S. hjalp motstandsrørslen. Ved aksjonen 16. august 1943 ble 45 polititjenestemenn i Oslo og Aker arrestert og ~~ANNY~~ sendt til Tyskland, av dem hadde 19 (42,2 pst.) vært medlemmer. Etter hjemkomsten ble en del av dem suspendert uten lønn, men de er forhåpentlig senere blitt godkjent. Oppholdet i Tyskland bør være straff nokk.

Den gruppe jeg har særlige opplysninger^{over} teller vesentlig eldre folk - politibetjenter, overkonstabler o.s.v. Da det ikke er anlagt straffesak mot dem, kan det ikke ha vært annet å utsette på dem enn selve medlemskapet. Derfor ville myndighetene ha dem "utrenset". Som prøve ble det anlagt sak mot 6 ved Oslo byrett, som frikjente 5, men etter anke dømte Høyesterett alle 6 til tap av stillingene.

Førstvoterende i den ene sak (l. nr. 454) dommer ^{PROG} Krøg uttalte 29. november 1947 at det ikke om noen av partene "er fremkommet opplysninger som kan gi anledning til tvil om deres nasjonale sinnelag eller holdning, når det bortsees fra deres innmeldelse i N.S. og fortsettelsen av deres medlemskap der". "Etter deres forklaringer må jeg gå ut fra at dette overveifende var motivert i deres frykt for å miste sine stillinger og derved komme på bar bakke og alene i mindre grad av ønsket om å gjøre sitt til for å motarbeide en kommende nasifisering av politiet. Men i en krig hvor landets skjebne sto på spill var de ikke berettiget til å la personlige hensyn være avgjørende for sin handlemåte. De måtte forstå at de derved gikk fiendens erend".

Det er ^{sk} billig å stille den ideale fordring til småkårsfolk med forsørgelsesplikt, - jeg ser deres frykt for utkommet som en formildende, ikke som en skjerpene omstendighet. Men navnlig avviser jeg påstanden om at deres innmeldelse i N.S. hjalp tyskerne det bittereste gran. ^{De} andre dommere sluttet seg til førstvoterende, bare Thomas Bonnavie dissenterte og fant at en ordensstraff kunne være tilstrekkelig. En annen tilsvarende sak fikk samme utfall. Disse to ^{Major}rettsdommer avgjorde hele gruppens skjebne.

2. desember 1947 var jeg til stede i et møte hvor advokaten gjorde rede for stillingen. Bitterheten og håpløsheten hos disse gamle politifolk gjorde et smertelig inntrykk. Enkelte har fått pensjon, men det var da ennå ikke avgjort om de skal få samme dyrtidstillegg som andre pensjonister.

Disse 80 politifolk har nå en gjennomsnittsalder av vel 52 år og en gjennomsnittlig tjenestetid i politiet av vel 27 år (i 1940 altså 45 års alder og 20 års tjenestetid).

Deres lange tjenestetid og deres opprykning til høyere stillinger viser at det ikke tidligere kan ha vært noe alvorligt å utsette på dem, - de fleste har sikkert rent rulleblad, frasett det passive medlemskap.

For disse tilårskomne folk er det som regel vanskelig å få nye stillinger, Lærere og andre offentlige tjenestemenn har også mistet sine stil-

linger fordi de lot seg skremme inn i N.S.

Selv om man finner å burde stille strenge krav, kan man være mild i sin dom over svake sinn. Det glemte Londonregjeringen da den gjorde det passive medlemskap før forbudet straffbart, og det glemte desverre også de dommere som godkjente denne anordning som positiv rett i Norge.